

Штрихи до портрета журналіста і краєзнавця Павла Пустовіта

На основі документів Державного архіву Полтавської області простежується доля журналіста і краєзнавця з Полтавщини П. М. Пустовіта. Відтворено його внесок у розвиток краєзнавства на Кременчуччині.

Ключові слова: краєзнавство, музей, «Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область», Кременчук.

Кременчуцький період (1958-1970)

З дитинства пам'ятаю, що досить часто вночі у нашій хаті, чи то у Кременчуці, чи пізніше в Полтаві, горіло світло – це означало, що батькові тієї доби так і не випало відпочити, після основної роботи він знову сідав до письмового столу, виконуючи чергове термінове завдання. Ніколи не розлучався із записником, бо був і журналістом, і редактором, і дослідником-краєзнавцем; у середині 1960-х навіть входив до складу оргкомітету зі створення Кременчуцького краєзнавчого музею. Незважаючи на суцільні перевантаження і стресові ситуації, свою газетярську роботу дуже любив і коли у 1963 р. закривали міську газету «Робітник Кременчуччини» страшенно через це переживав. У його творчому доробку – десятки публікацій про промислові об'єкти наддніпрянського міста (окремими виданнями у співавторстві вийшли книги «Крюківський вагонобудівний завод», «Кременчуцький завод шляхових машин»), окупаційний Кременчук, а одну із книг, «Чуеш, Дніпре!» (у співавторстві з Г. С. Барвінком та Л. І. Євселевським), у 1968 р. було відзначено обласною комсомольською премією ім. Петра Артеменка. Деякий час він працював завідувачем відділу в газетах «Робітник Кременчуччини», «Перемога», з липня 1966 р. – заступником редактора газети «Кременчуцька зоря», згодом – у партійних органах, але, коли випала нагода, знову повернувся в журналістику: по суті з нуля у грудні 1992 року заснував обласну газету «Село Полтавське» [14].

У 2014 році Павлові Микитовичу Пустовіту (1934–2003) виповнилося б 80. Тож, користуючись нагодою, хотілось би ознайомити читачів

журналу «Краєзнавство» з доробком дослідника-краєзнавця у найбільш плідний період його творчої діяльності – кременчуцький (1958–1970).

Народився Павло Пустовіт 5 грудня 1934 р. (дата може бути умовною, враховуючи те, як у сілрадах велися книги записів актів громадянського стану) у багатодітній селянській родині на х. Пустовіти поблизу Кременчука. Як і більшість дітей війни, школу закінчував вже переростком, майже у 19 років. Проте літературні здібності та величезне прагнення здобути класичну університетську освіту допомогли йому в 1953 році вступити на факультет журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Павло Пустовіт,
світлина 1960-х рр.
м. Кременчук

Курс, на якому навчався Павло Пустовіт, був незвичайним – 150 чоловік. Це був єдиний такий набір. До цього і вже після стільки на один курс не набирали. Цей великий набір, як стверджували люди обізнані, було зроблено з веління високого керівництва – набрати більше обдарованої молоді з сіл, аби підготувати кадри для районних газет, які задихалися від нестачі журналістських сил. Із 150 студентів курсу більшість становили так звані «селюки». Серед них і хлопці з Полтавщини: Борис Олійник, Микола Шудря, Василь Захарченко, Михайло Мельниченко. Щоб якось вижити, хлопці ходили підробляти

на залізничну станцію (переважно це було вночі). Хоч і падали від втоми, зате мали зароблену чесною працею копійку.

Це були плоть від плоті українські діти, які мужньо зносили моральне і духовне приниження в університеті. Їм важко було навчатися, бо всі лекції (крім української літератури та мови) викладалися російською. Одні хлопці приймали такі «правила гри» й швидко адаптовувалися в нових умовах, інших це боляче вражало і пригнічувало. Павло Пустовіт, приміром, 24 лютого 1956 року, перебуваючи на третьому курсі, занотував у своєму щоденнику такі рядки: *«Кожного дня доводиться сидіти по 8 годин за партою і слухати – мучитися. Хіба ж це лекції? Що це за читання? Пустота, схоластика, тупість – ось що наповнює атмосферу нашої аудиторії... І тяжче всього те, що тут нічого не дають і самому взяти немає можливості... Руки опускаються від такого стану справ, жаль одного – марно проходять кращі роки життя у повному розумінні цього слова. Інколи серце обливається кров'ю і напружується кожна клітинка організму, хочеться закричати на весь світ – що ви робите? Кілька тупих, неотесаних стовпів калічать сотні молодих і запальних душ»* [1].

Водночас, навчаючись в університеті, Павло Пустовіт прагнув самотужки, наскільки це було можливо, поповнити свої знання, збагачуватися духовно. Разом із приятелями він мав змогу побувати на зустрічах з провідними українськими письменниками: Олесем Гончаром, Максимом Рильським, Володимиром Сосюрою, Остапом Вишнею, Андрієм Малишком, Платоном Вороньком та іншими. У столичному театрі отримував насолоду від опер «Богдан Хмельницький» та «Тарас Бульба»; відвідував Лавру, Софійський собор, столичні музеї, знайомився з історичними пам'ятниками, опрацьовував рідкісні писемні та друковані пам'ятки з публічної бібліотеки. А ще мав щастя слухати таких викладачів, як професор Андрій Введенський, доц. Матвій Шестопал (декан), ст. викладач Алла Коваль та ін.

З їхнього університетського курсу (випуску 1958 р.) чимало журналістів таки поїхали в

райони і чесно працювали, стоячи в обороні українського слова. А частина хлопців – Роберт Третьяков, Валерій Гужва, Іван Власенко, Дмитро Головка, Вадим Крищенко, Борис Олійник, Микола Шудря, Василь Захарченко (останні три – лауреати Національної премії ім. Т. Г. Шевченка) – пробилася на літературну ниву і заявила про себе вартісними творами.

У Кременчуці Павло опинився не випадково, приваблювали до себе знайомі до болю місця, рідний хутір Пустовіти, розташований неподалік міста. Тож восени 1958 року після закінчення університету та невдалої спроби осісти в Полтаві прибув за розподілом у наддніпрянське місто, в редакцію міської газети «Робітник Кременчуччини».

На жаль, творча атмосфера в редакції газети була вкрай несприятливою. Чи не парадокс: постійну напругу створював насамперед редактор Дем'ян Коваленко – людина обмежена, самолюбна, із задатками самодура. *«Він постійно бурчав на хлопців: «Ну й що з того, що ви покінчили університети? А що ви знаєте про марксизм? Та нічого. А я на курсах у Москві слухав самого Поспелова».*

На редакційних планірках він брав червоний олівець і з якоюсь ненавистю креслив наші матеріали.

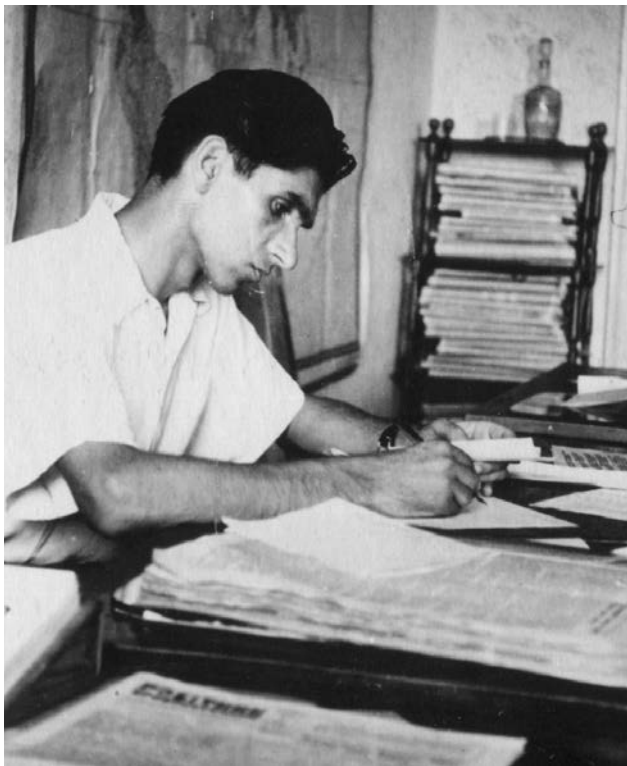
– Що ви оце понаписували?! – кричав. Особливо діставалося Василеві Захарченку [однокурсникові Павла по університету], бо його матеріали вирізнялися особливою задушевністю і ліризмом.

Сам же редактор, крім передовиць, майже нічого не писав. А ті його передовиці – це 90 відсотків тексту, запозиченого з газети «Правда», а внизу один його абзац, вершина примітиву: «Як і весь радянський народ, славно трудяться і кременчужани, вносячи свою вагому лепту в будівництво світлого майбутнього».

– Ваші матеріали нічого не варті! – завжди підкреслював він.

І це демонстрував при розподілі гонорару. За свої передовиці виставляв собі 90 відсотків всього гонорару, який виділявся на номер, і тільки 10 відсотків припадали на всі інші матеріали...[1]

Як свідчать щоденникові нотатки Павла Пустовіта, працювати в такій атмосфері було досить тяжко: вибір тематики у ті роки визначався передовсім партійними циркулярами. Промислові об'єкти, будівництво яких постійно висвітлювала газета, містилися на значній відстані від редакції (доводилося писати навіть про хід ударних будов в Комсомольську-на-Дніпрі, на Кременчуцькій ГЕС тощо); пригнічувало постійне безгрошів'я. А що Павло був людиною творчою, то постійно знаходив час і можливість для дослідницької роботи, періодично дописував до всеукраїнських журналів, намагався не пропустити жодної цікавої публікації.

За робочим столом у редакції газети «Робітник Кременчуччини», поч. 1960-х.

Приміром, гортаючи записники свого батька, автор цієї публікації знайшов цікавий запис за лютий 1963 р., це відгук-враження з приводу виходу книги О. І. Солженіцина «Один день Івана Денисовича». Ця книга, за його власним зізнанням, просто шокувала своєю відвертістю, промовистою і страшною правдою; вона дала Павлові більше знань про радянську систему, ніж роки навчання в університеті.

Щодо краєзнавчих зацікавлень молодого журналіста, то вони в його записах виокремлюються цілими блоками: історія регіональної преси, події Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр., будівництво підприємств Кременчуччини, персоналії. Розробляти теми було не просто, оскільки довоєнних джерел у місті бракувало: архівні документи та місцеву періодику було втрачено під час окупації, а до книгозбірень та архівів Полтави, Києва Харкова та Москви відпускали вряди-годи і тільки з дозволу партійного начальства (скажімо, попрацювати в московських архівах вдалося лише у 1965, 1967, 1969 рр.). Тож одним зі способів пошуку інформації стало активне листування з бібліотечними та архівними установами країни.

Звісно, частина матеріалів накопичувалася у Пустовіта внаслідок журналістської поденщини, численних контактів із країнами. А оскільки він намагався «копати» глибше, пропускати тему через себе, знаходити цікавинку при подачі тих чи інших публікацій, то перебував у постійному пошуку. Джерела свідчать, що працювати над матеріалами з історії Кременчуччини він розпочав у 1959 році, принаймні перші записи щодо дослідницьких намірів занотовано саме в цей час (певно відчував і свої власні сили і ті зміни, що відбувалися у суспільстві).

На мою думку, саме на початку 1960-х у Кременчуці почала формуватися невелика, досить амбітна група дослідників-краєзнавців, яка змогла на регіональному рівні не тільки виконувати ті чи інші доручення місцевої влади, а й генерувати власні ідеї щодо виявлення, систематизації та збереження культурної спадщини рідного краю, реалізовувати свої видавничі задуми.

Поштовхом до активізації краєзнавчої роботи стала постанова ЦК КП УРСР від 29 травня 1962 року «Про видання «Історії міст і сіл Української РСР» на громадських засадах до 50-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції». Вже 27 червня 1962 року на засіданні бюро Кременчуцького міськкому КП України заслухано питання: «Про підготовку матеріалу про м. Кременчук до видання «Історія міст і сіл. Полтавська область», у ході

обговорення якого партійне керівництво звернулося до присутніх викладачів історії, працівників міської та багатотиражних газет, ветеранів війни та праці з проханням приєднатися до збору матеріалів та підготовки нарису, тоді ж було затверджено авторський колектив: Г. С. Барвінок, Д. Т. Біличенко, Л. І. Євселевський, П. Ю. Зайченко, П. Г. Паустовський, П. М. Пустовіт. Оскільки Полтавська область мала надіслати рукопис в головну редакцію «Історії міст і сіл УРСР» до 1 жовтня 1964 року, часу для розмірковування по суті не лишалось. Кілька місяців автори працювали з величезним завзяттям, усвідомлюючи усю відповідальність покладеної на них роботи: на всеукраїнському рівні виконувати проекти їм доводилося вперше. Відтак рукопис було здано достроково і схвалено на засіданні бюро Кременчуцького міськкому КП України 10 січня 1964 року [2].

На завершальному етапі роботи серед керівництва міста виникла ініціатива щодо публікації підготовленого нарису окремим виданням. Але коли рукопис у 1964 році подали до харківського видавництва «Прапор» (Полтава, Кременчук, як і інші міста області, могли щось видавати лише в Харкові, і то в плановому порядку), головний редактор видавництва Г. Сукач, ознайомившись із матеріалами (рукописом, рецензією та фотографіями), заявив, що текст необхідно перекласти російською мовою. Так, 1965 р. окремим виданням російською мовою вийшла перша в роки радянської влади невеличка робота з історії Кременчука [3]. У 1967 році цей же нарис, створений згаданим авторським колективом, було опубліковано у полтавському томі «Історії міст і сіл Української РСР» [4]. Для інтелігенції (та й не тільки) то була величезна подія, нарешті з'явилися видання, у яких було систематизовано та викладено значний інформаційний масив з минулого Кременчуччини.

На початку 1960-х у Кременчуці зароджувалися й інші видавничі проекти, зокрема видання «Чуєш, Дніпре!» [5]. За версією одного з авторів, викладача історії місцевого медичного училища Л. І. Євселевського, відбувалося це таким чином: «На одному із засідань

історичного гуртка медучилища, – згадує науковець, – виникла ініціатива щодо організації зустрічі учасників кременчуцького підпілля з нагоди 20-річчя визволення Кременчука. Відгукнулося близько 30 чоловік з різних кінців країни. В училище відбулося справжнє свято... Під час тої пам'ятної зустрічі й виник задум підготувати і видати нариси про антифашистський рух у Кременчуці. Навіть назву придумали для цього видання: «Чуєш, Дніпре!». Ідея виникла, але її необхідно було втілити у життя, зокрема, вирішити деякі організаційні питання (насправді виявлення документів кременчуцькими дослідниками за темою: «Злочинства німецько-фашистських загарбників у Кременчуці і патріотичні дії трудящих міста в дні окупації» відбувалося як мінімум з 1961 р., а в 1963 р. до 20-ї річниці визволення міста від фашистських окупантів до друку готувався навіть збірник «Кременчук в період Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. – Т. П.). Наскільки це було складно робити, свідчать, приміром, такі епізоди: одного з керівників підпільної групи Т. К. Жванію допомогло знайти Міністерство охорони здоров'я Грузинської РСР, А. А. Мовсесяна вдалося розшукати за допомогою єреванського телебачення... А яких зусиль довелося докласти для пошуків фотографії закатованої у застінках гестапо юної партизанки Люди Корабліної. П. М. Пустовіт опублікував статтю в міській газеті, попрохавши відгукнутися тих, хто її знав. Це був період, коли люди боялися розповісти правду, їх важко було налаштувати на відверту розмову. Три вихідних дні я [Євселевський] обходив помешкання у тому районі, де проживала Люда Корабліна. І коли зовсім вже зневірився в успіхові, один громадянин запросив мене на квартиру до хрещеного батька Людмили. Після тривалої розмови він і дав мені фотографії батька, матері та сестри Корабліної, фотографію шкільного хору, у складі якого у передвоєнні роки виступала дівчина. Із групової фотографії вдалося виокремити Корабліну, її портрет у вишиванці з віночком на голові увійшов у книгу. Наразі це фото зберігається у Кременчуцькому краєзнавчому музеї» [6].

Автори книги «Чуєш, Дніпре!» з учасниками кременчуцького підпілля – героями нарису. Зліва направо: Г. С. Барвінок, А. А. Мовсесян, Л. І. Євселевський, Б. І. Постоєв, О. А. Кривицький, П. М. Пустовіт. 1967 р. м. Кременчук

Автори книги «Чуєш, Дніпре!» під час зустрічі зі школярами у міській дитячій бібліотеці ім. І. Ф. Торубари. Промовляє П. Пустовіт. Сидять справа наліво: Н. І. Лиса, А. А. Мовсесян, Г. С. Барвінок. Травень 1967 р.

Загалом видання «Чуєш, Дніпре!» у 1966 році справді вийшло цікавим: значний інформаційний блок було введено в науковий обіг уперше, книга містила цікаві ілюстрації, легко сприймалася різною аудиторією. Після схвальних рецензій у місцевих ЗМІ [7] книга дістала значний резонанс в області, а кременчуцькі автори Г. С. Барвінок, Л. І. Євселевський, П. М. Пустовіт у 1968 р. за свою працю були відзначені обласною комсомольською премією ім. П. Артеменка в галузі журналістики і публіцистики [8].

І сьогодні зазначена робота має неабияку цінність для істориків, привертає увагу передовсім зібраний і систематизований значний фактичний матеріал.

На 1960-ті роки припадає пора бурхливого промислового розвитку Кременчука. Поблизу міста відкриваються ударні будови: Дніпровський гірничозбагачувальний комбінат, заводи нафтопереробний, сажовий, білкових концентратів та ін. Журналіст Пустовіт багато їздив по навколишніх селах, майже щодня бував на ударних будовах, зустрічався із сотнями людей різних за віком і вдачею. Спілкувався, робив відповідні записи у своїх робочих блокнотах.

Тож, урахувавши особливості м. Кременчука як промислового центру області, Євселевський та Пустовіт почали активно розробляти тематику з історії фабрик та заводів. Це був досить перспективний напрям дослідження, оскільки робітнича тематика у період хрущовської відлиги користувалася неабиякою підтримкою влади, та й самі підприємства були зацікавлені у такій роботі. Вигравав і Кременчук, який внаслідок інформаційного забезпечення у всеукраїнських і навіть все-

союзних ЗМІ, невеличких краєзнавчих видань набував статусу молодіжного робітничого центру в республіці.

Упродовж кількох років ці дослідники становили блискучий тандем, який постійно працював на результат. Не принижуючи нікого, можна стверджувати, що ці двоє добре розуміли і доповнювали один одного. Варто відзначити й самодостатність кожного з них, оскільки після 1970 р., коли розійшлися їхні життєві шляхи, вони продовжували реалізовуватися і як особистості, і як дослідники [9].

Зрозуміло, що в біографії краєзнавців траплялися різні ситуації (приміром, бюро парткому Кременчуцького колгоспно-радгоспного управління від 3 квітня 1964 р. винесло догану Павлові Пустовіту за помилки, допущені в плані масово-політичної роботи парторганізації колгоспу «Дніпро» на період весняних польових робіт, опублікованому в газеті «Перемога» у березні 1964 року) [10] і навіть гіркі невдачі, але приятелі ніколи не опускали рук. Приміром, характерними тут є нотатки Павла Пустовіта, які він зробив у своєму записнику після отримання негативної рецензії від харківського редактора В. Холодкова. 29 березня

1964 року Пустовіт занотовує: «Сьогодні одержав рецензію на свій нарис [йдеться про брошуру Пустовіт П. Н. Ударная стройка под Кременчугом. – Х.: Прапор, 1964. – 46 с.], який у муках ось уже майже рік тиняється у видавництвах. То був у Полтавському, але його закрили, і нарис перекочував у Харківське. Я сам розумів, що нарис слабкий, особливо у літературному відношенні, бо писався наспіх, до того ж перекладений він паршиво... Цього варто було чекати. Ну, що ж. За місяць перероблю все заново. Попробую. Але написано російською мовою, і я не певен, що вона в мене зазвучить. Однак спробую. Кидати на півдорозі не в моєму стилі» [1]. Засукавши рукави, він робив усе, що міг у тих умовах.

Загалом їхню спільну роботу з Л. Євселевським, за нашими даними з 1962 року, можна порівняти зі своєрідним конвеєром: за дев'ять років співпраці Євселевський та Пустовіт підготували й видали, і це не враховуючи десятків газетних краєзнавчих публікацій, 11 окремих видань (як для районного містечка досить пристойний показник – Т. П.). На нашу думку, саме вони у 1960-ті були ініціаторами та учасниками чи не всіх місцевих історико-краєзнавчих проєктів.

У ході збирання документальних матеріалів зав'язувалися (і зміцнювалися) неформальні контакти з видавцями, істориками, музеєзнавцями, бібліографами, архівістами: Анатолієм Овсяницьким, Олександром Самойленком, Петром Ротачем, Вірою Жук та ін. Наскільки вони були плідними свідчать, приміром, листи Павла Пустовіта до полтавського історика-архівіста Віри Жук, датовані 1959-1970 рр. (див додаток). На нашу думку, документи досить цікаві, вони дають уявлення про відродження та розвиток краєзнавчого життя в одному з найбільших районних центрів області, про ті проблеми, які хвилювали у цей час кременчуцьких істориків, про емоційне сприйняття Полтавського тому «Історія міст і сіл Української РСР».

Відродження і розвиток краєзнавчих досліджень відбувалися у Кременчуці комплексно. Після виявлення та систематизації чисельних краєзнавчих матеріалів, виходу у світ низки видань, організації ветеранських зустрічей, створення шкільних краєзнавчих кутків,

публічних виступів, громадськість міста винесла на обговорення й питання щодо створення місцевого історико-краєзнавчого музею (тим паче, що така установа вже працювала у Кременчуці до війни). Причому ініціатива ця зароджувалася у колі міської інтелігенції. Так, 24 березня 1963 року журналіст Павло Пустовіт, учитель 9-ї школи Анатолій Фареник, учитель історії 18-ї школи П. Сікалов написали листа-клопотання першому секретареві міськкому КП України О. Д. Барвінському про необхідність відкриття у місті історико-краєзнавчого музею, додавши список необхідних речей для початкового функціонування музейної установи. А напередодні, для формування громадської думки у обласній газеті «Комсомолец Полтавщини» від 7 грудня 1962 року завдяки зусиллям позаштатного кореспондента Пустовіта з'явилася невеличка публікація робітника шкірзаводу І. Головащенко та учителя історії А. Фареника «Пора відкрити краєзнавчий музей» [11]. Врешті, голос подвижників було почуто: згідно з рішенням бюро Кременчуцького міськкому КП України від 26 лютого 1965 р. затверджено оргкомітет зі створення Кременчуцького історико-краєзнавчого музею, до складу якого на громадських засадах увійшли: М. О. Обревко (секретар міськкому КП України), П. Ф. Сікалов (учитель історії с/ш №18), Л. І. Євселевський (викладач історії медучилища), П. М. Пустовіт (зав. відділом редакції газети «Перемога»),

Кременчуцькі журналісти Павло Пустовіт, Яків Губенко, Анатолій Баришполець знайомляться із знахідкою у плавнях Дніпра – бивнем мамонта, 1959 рік. Наразі знахідка зберігається у Кременчуцькому історико-краєзнавчому музеї.

Г. С. Барвінок (пенсіонер), Г. В. Чорний (пенсіонер), В. М. Проценко (зав. відділом культури), Ю. Т. Курганський (учитель історії с/ш № 9), Д. Н. Коваленко (директор школи робітничої молоді №3), А. М. Дейчман (директор школи №5), К. Салов (художник), А. Б. Жаран (викладач історії залізнично-дорожного технікуму), І. Головащенко (робітник шкірзаводу), П. П. Деменко (учитель географії с/ш № 19), А. К. Величко (зав. станцією юних натуралістів), В. А. Долодаренко (зав. станцією юних техніків), В. С. Комладзе (викладач історії машинобудівного технікуму), М. І. Рассохін (директор ДО комбінату), П. Є. Суслов (керуючий трестом «Промжитлобуд», А. Г. Галаган (учитель географії с/ш № 9), Б. М. Мінаєв (заст. головного інженера автозаводу), Л. Ф. Ковтун (заст. директора заводу шляхових машин), В. Н. Попов (головний архітектор міста); зазначеним особам було видано відповідні посвідчення. [див. фото нижче]. Істотна деталь: цим же рішенням бюро серед низки запланованих заходів було затверджено й таку важливу для кременчуцьких дослідників позицію, як: «відрядити членів оргкомітету в музеї та архіви міст Дніпропетровська, Полтави, Харкова, Києва, Москви, Ленінграда та Тбілісі для збору архівних історичних матеріалів та документів; міськвиконкому віднайти кошти для оплати відряджень та зняття копій з архівних документів» [12]. Та, незважаючи на підтримку органів влади і спонсорську допомогу багатьох про-

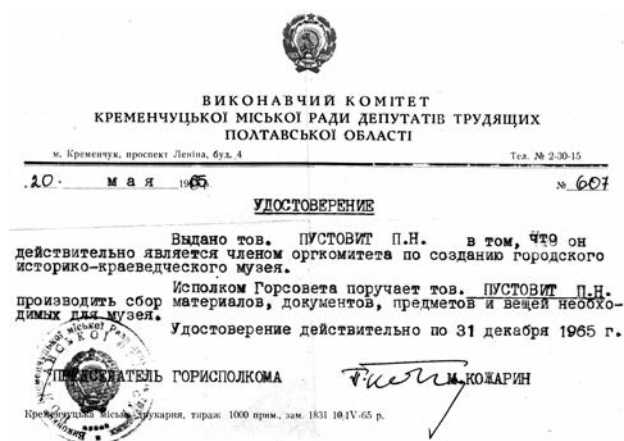
мислових підприємств міста, шлях від задуму до відкриття історико-краєзнавчого музею «розтягнувся» на кілька довгих років.

Про те, яким насиченим було громадське життя журналіста Павла Пустовіта, свідчить і той факт, що він входив до складу й інших міських комісій, як то: з підготовки та проведення 20-річного ювілею від дня визволення міста Кременчука (протокол бюро Кременчуцького міськкому КП України від 14 серпня 1963 року № 58); з виявлення учасників народного ополчення та винищувальних батальйонів у м. Кременчук у період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. (протокол бюро Кременчуцького міськкому КП України від 23 жовтня 1964 року №32); з проведення громадського огляду народних університетів (протокол бюро Кременчуцького міськкому КП України від 26 лютого 1965 року № 42); з виявлення учасників партизанського руху і підпільних організацій періоду Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. (рішення Кременчуцької міської ради депутатів трудящих від 5 вересня 1967 року № 514) тощо.

На нашу думку, залучали до комісій, бо Павло завжди виконував свою роботу сумлінно, неодноразово доводив місцевій громаді свою професійну спроможність. Як наслідок, рішенням бюро Кременчуцького міськкому КП України та виконкому Кременчуцької міської Ради депутатів трудящих від 13 червня 1967 року портрет Павла Пустовіта було занесено на міську Дошку пошани [13].

У нашому дослідженні ми торкнулися тільки кременчуцького періоду життя і діяльності журналіста та краєзнавця П. М. Пустовіта. Утім, окремої розмови заслуговує і полтавський період (1970-2003), адже тривалий час Павло Микитович, працюючи в Полтавському обкомі КП України, курував розвиток преси в області, багато писав, був одним із найближчих помічників та однодумців Федора Трохимовича Моргуна...

Наполегливо трудився Павло Микитович до останнього дня. Відійшов у вічність у Полтаві 28 січня 2003 р., похований у с. Малий Тростянець Полтавського району. За сумлінну і багаторічну працю його було нагороджено двома орденами «Знак Пошани» (1976, 1986) та медаллю «Ветеран праці» (1984).

Посвідчення члена оргкомітету зі створення Кременчуцького краєзнавчого музею, видане виконавчим комітетом Кременчуцької міської ради депутатів трудящих від 20 травня 1965 року № 607 Пустовіту Павлу Микитовичу

Джерела та література

1. Щоденники Павла Пустовіта. Приватний архів автора.
2. Держархів Полтавської обл. Ф. п. – 13, оп. 12, спр. 69, арк. 37-38.
3. Барвінок Г. С., Беличенко Д. Т., Евселевский Л. И., Зайченко П. Е., Паустовский П. Г., Пустовит П. Н. Кременчуг. Краеведческий очерк. – Х.: Прапор, 1965. – 126 с.
4. Барвінок Г. С., Біличенко Д. Т., Євселевський Л. І., Зайченко П. Ю., Паустовський П. Г., Пустовіт П. М. Кременчук // Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область / Голова редколегії П. Т. Тронько. – К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1967. – С. 463-489.
5. Барвінок Г., Євселевський Л., Пустовіт П. Чуєш, Дніпре! – Х.: Прапор, 1966. – 86 с.
6. Евселевский Л. «Жизнь свела меня с чудесными людьми» / интервью провела Екатерина Шушпанова // Кременчужська панорама. – 2008. – 19 черв. – № 25 (158).
7. Погорелов І., Гамза В. Не забудемо (бібліографія) // Комсомолець Полтавщини. – 1967. – 21 черв. – № 73 (1435). – С. 4; Вечеренко Я. «Чуєш, Дніпре!» Прочитай цю книгу // Кременчужська зоря. – 1967. – 6 квіт. – № 42(10549). – С. 4.
8. Лауреати обласної комсомольської премії імені Петра Артеменка // Комсомолец Полтавщини. – 1968. – 12 лист. – № 134 (1654). – С. 1.
9. Лев Євселевський – краєзнавець. Бібліографічний покажчик / Укладачі О. Г. Чижик, Р. А. Бузина. – Кременчук, 1994. – 33 с.
10. Держархів Полтавської обл. Ф. п. – 13, оп. 13, спр. 1292.
11. Головащенко І., Фареник А. Пора відкрити краєзнавчий музей // Комсомолец Полтавщини. – 1962. – 7 груд. – № 149 (1318). – С. 3.
12. Держархів Полтавської обл., ф. п. – 13, оп. 13, спр. 10, арк. 77, 91.
13. Держархів Полтавської обл., ф. п. – 13, оп. 15, спр. 4.
14. Нам завжди не вистачатиме вас [Некролог] // Село Полтавське. – 2003. – 30 січ. – № 5 (570). – С. 1.

Основні праці Павла Пустовіта

1. Пустовіт П. М. Комсомольськ-на-Дніпрі // Дніпро. – 1961. – № 4. – С. 10-19.
2. Полтавці – Герої Радянського Союзу. – Полтава: Полтавське обласне книжково-газетне видавництво, 1962. – 156 с. (у співавторстві).
3. Пустовит П. Н. Ударная стройка под Кременчугом. – Х.: Прапор, 1964. – 46 с.
4. Барвінок Г. С., Беличенко Д. Т., Евселевский Л. И., Зайченко П. Е., Паустовский П. Г., Пустовит П. Н. Кременчуг. Краеведческий очерк. – Х.: Прапор, 1965. – 126 с.
5. Барвінок Г. С., Беличенко Д. Т., Евселевский Л. И., Зайченко П. Е., Паустовский П. Г., Пустовит П. Н. Кременчуг. Краеведческий очерк. Издание второе, дополненное и переработанное. – Х.: Прапор, 1966. – 140 с.
6. Барвінок Г., Євселевський Л., Пустовіт П. Чуєш, Дніпре! – Х.: Прапор, 1966. – 86 с.
7. Барвінок Г. С., Біличенко Д. Т., Євселевський Л. І., Зайченко П. Ю., Паустовський П. Г., Пустовіт П. М. Кременчук // Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область / Голова редколегії П. Т. Тронько. – К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1967. – С. 463-489.
8. Евселевский Л., Пустовит П. Крюковский вагоностроительный. Очерки истории завода. – Х.: Прапор, 1967. – 210 с.
9. Євселевський Л., Пустовіт П. Кременчужська ГЕС. Путівник. – Х.: Прапор, 1967. – 52 с.
10. Евселевский Л. И., Крижевич К. И., Пустовит П. Н. Кременчугский завод дорожных машин. Очерки истории завода. – Х.: Прапор, 1970. – 186 с.
11. Євселевський Л. І., Пустовіт П. М. Кременчук. Довідник-путівник. – Х.: Прапор, 1971. – 62 с.
12. За мужність і відвагу. Док. нариси про Героїв Радянського Союзу – уродженців Полтавської області. – Х.: Прапор, 1973. – 354 с. (у співавторстві).
13. Пустовіт П. М. У серцях, у бронзі, у граніті. – Х.: Прапор, 1973. – 118 с.
14. Євселевський Л. І., Пустовіт П. М. Олександр Калістратович Сербиченко. – Х.: Прапор, 1975. – 85 с.
15. Евселевский Л. И., Пустовит П. Н. Кременчуг. Путеводитель. – Х.: Прапор, 1975. – 79 с.
16. Комсомольськ. Фоторозповідь про юне місто на Дніпрі Полтавської області Української РСР / Упорядник П. М. Пустовіт. – К.: Мистецтво, 1976.
17. За мужество и отвагу. Док. очерки о Героях Советского Союза – уроженцах Полтавской области. – Х.: Прапор, 1976. – 366 с. (у співавторстві).
18. Барвінок Г. С., Евселевский Л. И., Пустовит П. Н. Слышишь, Днепр! – Х.: Прапор, 1979. – 180 с.
19. Евселевский Л. И., Пустовит П. Н. Кременчуг. Путеводитель. – Х.: Прапор, 1982. – 94 с.
20. Пустовіт П. М. Пам'ятники Полтави. Нарис. – Х.: Прапор, 1984. – 192 с.

21. За мужество и отвагу. Док. очерки о Героях Советского Союза – уроженцах Полтавской области. Издание второе переработанное и дополненное. – Х.: Прапор, 1984. – 455 с. (у співавторстві)

22. Евселевский Л. И., Пустовит П. Н. Кременчуг. Путеводитель. Изд. 2-е, доработанное и дополненное. – Х.: Прапор, 1985. – 92 с.

23. Пустовіт П. М. Меморіал Солдатської слави в Полтаві. Нарис. – Х.: Прапор, 1986. – 77 с.

24. Евселевский Л. И., Крижевич К. И., Пустовит П. Н. Кременчугское производственное объединение «Дормашина». – Х.: Прапор, 1992. – 158 с.

Тарас Пустовит

Штрихи к портрету журналиста и краеведа Павла Пустовита

На основе архивных документов Государственного архива Полтавской области прослеживается судьба журналиста и краеведа с Полтавщины П. Н. Пустовита. Определен его вклад в развитие краеведения на Кременчугщине.

Ключевые слова: краеведение, музей, «История міст і сіл УРСР. Полтавська область», Кременчуг

Taras Pustovit

Some features to the portrait of Pavlo Pustovit, a journalist and ethnographer

Based on the documents from State Archive of Poltava Region, the fate of Pavlo M. Pustovit, a journalist and ethnographer from Poltava Region, is traced while revealing his great contribution into the development of ethnography in Kremenchuk area.

Key words: ethnography, museum, «History of Cities and Villages of the UkrRSR. Poltavska Region», Kremenchuk.

Додаток

Лист-клопотання секретаря обкому КП України О. Мужичького та голови облвиконкому С. Бойка заступнику голови Ради Міністрів УРСР П. Троньку про відкриття у Кременчуці краєзнавчого музею

10 травня 1966 р.

Полтавський обком КП України і виконавчий комітет обласної Ради депутатів трудящих просять Вас дати дозвіл на відновлення Кременчуцького міського краєзнавчого музею, який довгий час існував і в 1941 році зруйнований і пограбований німецько-фашистськими загарбниками.

Під музей виділено кращий двоповерховий будинок загальною площею 500 кв.м. Уже зібрано сотні цінних документальних і речових експонатів. Широкі кола громадськості включились в роботу народного господарства, науки і культури м. Кременчука за 50 років Радянської влади.

Трудящі м. Кременчука, громадські організації на протязі ряду років піднімають клопотання про відновлення краєзнавчого музею.

У м. Кременчуці зараз нараховується десятки великих промислових підприємств, проживає біля 150 тисяч чоловік населення.

Відновлення краєзнавчого музею – цього науково-дослідного і культурно-освітнього закладу буде важливою культурною подією, відіграє значну роль в комуністичному вихованні трудящих.

Секретар обкому КП України

О. Мужичький

Голова виконкому Ради депутатів трудящих

С. Бойко

Держархів Полтавської обл., ф. п.-15, оп. 9, спр. 95, арк. 85. Машинописна копія.

Листи Павла Пустовіта до історика-архівіста з Полтави Віри Жук

№ 1

м. Кременчук

1959 р.

Шановна Віро!

Вибачте, що турбую Вас в ці передсвяткові дні. Перегортаючи підшивку нашої газети, натрапив на Ваші статті. Від товаришів довідався, що Ви працюєте в Полтавському архіві. Досліджуючи історію Кременчука, я хотів порадитися з Вами з приводу ряду питань:

а) Чи потрібно мати спеціальну перепустку, щоб користуватися архівними матеріалами ?

б) Чи збереглася газета «Придніпровський голос» (за який період)?

в) Чи є в архіві газета орган Кременчуцької РСДРП(б) «Дело революції»?

На цей раз досить. Привіт від Яші Губенка, Нелі Найченко. Над чим Ви працюєте тепер?

Якщо є час, може, щось напишете до 40-річчя ЛКСМУ (зв'язане з Кременчуком).

З повагою Павло Пустовіт.

P.S. Можливо, Ви мене й не знаєте. Я закінчив Київський університет, ф-т журналістики і зараз працюю в газеті «Робітник Кременчуччини» зав. партійним відділом.

Держархів Полтавської обл., особовий фонд Віри Жук
(на час підготовки статті документ не зафондований)

№ 2

м. Кременчук

1960 (?) р.

Шановна Віро!

День добрий, кременчуцький привіт Вам і всій Полтаві. Поки я збирався написати Вам листа, подякувати за відповідь і турботу, яку Ви проявили – від Вас надійшов ще один лист. Я вдячний за теплі слова. Якщо Ви, Віро, будете в Кременчуці, будь-ласка, заходьте до мене. Ми зможемо більше поговорити про байки і про історію. Живу я в новому будинку по вул. Леніна, 8 (проти будинку офіцерів).

А зараз в мене до вас буде ще одне маленьке прохання. До речі, перше моє прохання Ви виконали досить таки швидко і люб'язно, коли Ви і в усьому своєму житті будете настільки пунктуальною – то обов'язково можете братись за якусь наукову працю!

Так ось моє прохання: справа в тому, що в мене з історії революційного руху на Кременчуччині є досить багатий матеріал, але основне, чого мені не вистачає для його оформлення – це живих людей, носіїв цих подій. Правда я вже чимало встановив імен, але тільки частково, в окремих епізодах.

Говорячи простіше, я б прохав Вас дізнатися, чи є у Вашому архіві такі імена – я маю на увазі в першу чергу членів ревкому, делегатів конференцій і з'їздів РСДРП і України і потім матеріали за період I революції 1905–1907 рр. і раніше – період заснування і розповсюдження ленінської «Искры» ???

Шановна Віро! Не думайте, що це треба зробити відразу. Коли у Вас буде вільний від читання час і відповідний настрій. Вибачаюся, що в цьому листі нічого не кажу про Вашу байку. Її я відведу іншого листа. Привіт від Нелі, Яші. Неля працює II секретарем міськкому ЛКСМУ. Яша дійсно був на площі. Але Вас не бачив. На цей раз досить.

До побачення. Бажаю Вам удач в роботі і весняного настрою. З повагою Павло.

P.S. Бачили, надрукували ми статтю тов. Момонта в газеті від 13 травня 59 р.

Держархів Полтавської обл., особовий фонд Віри Жук
(на час підготовки статті документ не зафондований)

№ 3

м. Кременчук

19 травня 1966 р.

Доброго дня, Віро!

Радий був одержати цього листа з Полтави, а ще більша радість для мене, коли читаю статті в журналах і газетах Віри Никанорівни.

Бо кому ж тоді піднімати історичну науку наших річних міст і сіл!

Тепер відносно прохання по видавничій справі. Тут я не знаю толком, що й порадити. В нас воно вийшло так: на малюнку, який ми писали для «міст і сіл», була позитивна рецензія в Києві (в журналі «Молодий комуніст» №5 ? ст. Тронька).

Після цього Харківське видавництво через полтавський пункт – Бразова звернулось до авторів допрацювати малюнок до друку. А потім ми вже діяли через міськком КПУ. Міськком писав листа прискорити видання, дбав про тираж і т.д. Як діяти Вам? Не знаю, але, напевне треба через райком КПУ.

Малюнок «Кременчук» я постараюся кимось передати або випадє нагода самому бути, то завезу. Одним словом, це прохання виконаю.

А тепер бажаю найкращих успіхів і удач! Низький уклін з берегів Дніпра!

З пошаною Павло.

Держархів Полтавської обл., особовий фонд Віри Жук
(на час підготовки статті документ не зафондований)

№ 4

м. Кременчук

30 грудня 1967 р.

Шановна Віро!

Безмежно вдячний за Новорічні вітання і радісне повідомлення – про вихід Полтавського тому [«Історії міст і сіл Української РСР»].

В зв'язку з цим у мене до тебе велике прохання: як відповідальному секретареві тому, тобі, звичайно, можливість на 100.000.000 % вірогідніша придбати цю дорогу книгу, ніж мені, потомкові кременчуцьких козаків.

Отож кланяюсь і благаю. Якщо буде можливість і нагода, то прихопи і для мене одне «томеня». Ще раз спасибі за увагу. Привіт усім хорошим полтавцям.

Міцно тисну твої руки. Павло.

Держархів Полтавської обл., особовий фонд Віри Жук
(на час підготовки статті документ не зафондований)

№ 5

м. Кременчук

18 січня 1968 р.

Добрий день, Віро!

Тільки-но зібрався відписати на твого листа, аж тут приносять з пошти Полтавський том, адресований твоєю рукою.

Спасибі велике, сердечне спасибі за турботу і увагу. Переглянув швиденько і ще більше зрадів: хоч і попрацювати тобі, Віро, довелося багато, більше за всіх, то ж не даром – в томі видно!!!

Молодець Віро! Так тримати!!!

Ще раз спасибі за том! З Левом Євселевським я розрахуюсь відразу ж, як тільки він приїде з командировки.

А тепер, запрошуємо, Віро, на наше торжество. Звичайно, якщо буде нагода.

З найкращими побажаннями Павло.

Держархів Полтавської обл., особовий фонд Віри Жук
(на час підготовки статті документ не зафондований)

№ 6

м. Кременчук

25 червня 1968 р.

Доброго дня, Віро!

Спасибі за вісточку: завжди, коли одержую від тебе листи, охоплює мене радість, підноситься настрій. Дуже радий за твої успіхи. Молодець, Віро! Так тримати, так штурмувати науку! Переконаний, що «Градизьк» вдався тобі. На жаль, я ніде в нас не бачив його. Можливо, знайду, то обов'язково придбаю.

Про діяльність групи офіцера М. Г. Виноградова в роки окупації Кременчука мені мало відомо. Та такий матеріал, звичайно, для нас цікавий, і ми його обов'язково надрукуємо. Якщо стаття дуже велика, то відбери ту частину, де мова йде про головне, бо ж розміри нашої газети обмежені. (Щоб стаття містилася на 4–4,5 стор.).

Віро! Я зараз у відпустці, а тому одержав твого листа децю з запізненням. Нікуди не їздив і не їду, відпочиваю з своїми козачками на дніпровських берегах. На роботу вийду 15 липня. Отже, висилай матеріал на моє ім'я.

Ще раз бажаю тобі нових удач! Щирий привіт усім знайомим.

З найкращими побажаннями Павло.

Держархів Полтавської обл., особовий фонд Віри Жук
(на час підготовки статті документ не зафондований)

№ 7

Лист Павла Пустовіта до Льва Євселевського

м. Полтава

02 травня 2002 р.

Добрий день, Льово!

Почалися травневі свята і кілька днів випали такі, коли не треба бігти до газетного конвеєра, а можна спокійно озирнутися навколо і написати листа.

А взагалі, час летить швидко, а з ним все менше стає сил, роки дають про себе знати та ті численні недуги, що супроводжують нас уже давно. Тепер більше спливають на думку ті життєві проблеми, котрі десь вичікували осторонь.

Часом шкода стає, що в кращі молоді роки та трудового життя не вдалося реалізувати того, що людині дається Богом. 20 років роботи в партійних органах – це був період суцільного перенапруження нервових і фізичних сил, все йшло в підготовку доповідей та виступів для керівництва на безкінечні наради, семінари, конференції, пленуми. А вже коли наближався партійний з'їзд – тоді взагалі не мав спокою ні вдень, ні вночі. Нас сильно дурили і вмилі з нас вичавлювати сили «на благо народу».

Та дякувати Богу, що нас хоч обійшли ті страхіття і потрясіння, котрі пережили наші батьки та старші покоління: масові репресії, громадянську війну, колективізацію, Голодомор. Тепер, коли обнародуються архівні документи «секретних» і «сов. секретних» фондів по-іншому осмислюється прожите і пережите, наша трагічна дійсність і доля цілого народу.

А тепер мені хочеться одного, аби в країні нарешилі гору взяли справжні патріоти, які б змогли повернути людям довіру до влади та зробити хоча б елементарні умови для життя і праці...

Дорогий Льово! В житті нас доля зблизила, дала можливість кілька (а таки чимало) років спільно творчо попрацювати і децю зробити. Я вдячний за це долі і за те, що наші родини розуміли нас і також сприяли нам. Спасибі тобі, друже, за підтримку, за ті листи і дзвінки, які дорогі для мене і для всієї нашої родини.

Бажаю тобі від усієї душі здоров'я, благополуччя і творчого натхнення... Благополуччя і добра бажаю всім вашим рідним.

Щиро Павло Пустовіт з Полтави.

Архів родини Євселевських (м. Сан-Франциско, США).